

Сердуніч Валерія Костянтинівна

студентка

Факультету міжнародних відносин

Національного авіаційного університету

ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПРАВОВИХ ТА МОРАЛЬНИХ НОРМ

***Постановка проблеми.** Зміни в суспільних відносинах, що відбулися в ХХІ ст., спричинили значну трансформацію законодавства в галузі прав людини та появу правових норм, що регулюють принципово нові аспекти життєдіяльності особи. Вчені-юристи все частіше розмірковують над тим, чи можна визнати ці новели за четверте покоління прав людини. Водночас права, що становлять зміст так званого четвертого покоління, залишаються предметом палких дискусій як серед науковців, так і серед законодавців через їхню неоднозначну оцінку з точки зору моралі. Актуальність обраної теми зумовлена також великою кількістю змін у сучасному законодавстві, що закріплюють та регулюють нові права та свободи індивіда, а також необхідністю їхньої оцінки як із правової, так і з моральної точки зору. Зараз перед людиною постало багато можливостей, яких до цього часу не існувало, зокрема, клонування людини, трансплантація органів, використання «віртуальної реальності», штучне запліднення, зміна статі, «генна інженерія». Право як система правових норм повинне давати адекватну відповідь на ці зміни у вигляді відповідного нормативного регулювання. Внаслідок всіх цих можливостей у людини виникають нові права, яких до цього часу не існувало. Такі права називають «четвертим поколінням» прав людини. Щодо деяких вищезазначених прав належне*

правове регулювання ще достатньо розроблене, також в Україні не проводилося ґрунтовних наукових досліджень щодо «четвертого покоління» прав людини, тому їх дослідження є актуальним та своєчасним.

Ключові слова: *права людини, покоління прав людини, права людини четвертого покоління, природа прав людини.*

Ступінь дослідженості теми: теоретичною основою дослідження стали праці таких науковців як: Р.Г. Авдюгін, О.О. Барабаш, С.М. Бреус, Л.О. Васечко, В.М. Вишняков, О.А. Каньдя, Н.Б. Мушак, Г.П. Середа, С. Г. Стеценко та ін.

Формулювання цілі статті: Метою статті є окреслення основних прав людини, які входять до четвертого покоління, визначення теоретико-правових аспектів щодо кола цих прав.

Виклад основного матеріалу. Традиційно для класифікації прав людини використовують теорію поділу прав людини, яку розробив француз Карел Васак. Основою цієї концепції є генераційний підхід, а саме, поділ прав на три покоління [2, с. 102]. Відповідно до теорії походження прав людини їх поділяють на три покоління. Так, перше покоління становлять громадянські та політичні права, друге покоління – соціально-економічні та культурні права, третє – колективні права, або права “солідарності” [4, с. 200]. Хоч загальноприйнята концепція трьох поколінь прав людини авторства Карела Васака і досі вважається фундаментальною базою для правозахисників (як суто наукових сподвижників, так і практиків), та є ґрунтовні підстави виділяти і новий вид людських прав [5].

У ХХІ ст. можна говорити про становлення четвертого покоління прав людини, котре пов'язане з науковими відкриттями в галузі мікробіології, медицини, генетики тощо. Ці права є результатом втручання у психофізіологічну сферу життя людини (наприклад, право людини на штучну смерть (евтаназію); право жінки на штучне запліднення і виношування

дитини для іншої сім'ї, вирощування органів людини з її стовбурових клітин та ін.), яке, однак, не є безмежним (заборона клонування людини та встановлення інших правових меж).

До переліку прав людини четвертого покоління можна включити:

- Зміну статі;
- Трансплантацію органів;
- Клонування;
- Використання віртуальної реальності;
- Одностатеві шлюби;
- Штучне запліднення;
- Евтаназію;
- Вільну від дитини сім'ю;
- Незалежне від державного втручання життя за релігійними, моральними поглядами;
- На доступ до Інтернету [2, с 100].

В 1996 р. А. П. Семітко запропонував виділити права четвертого покоління, до яких необхідно віднести права людини, пов'язані із здійсненням абортів, евтаназії [4, с. 207].

На думку О. Аврамової та О. Жидкової, четверте покоління прав людини повинне формуватися на засадах: визнання високого статусу особи; прагнення єдності норм права, моралі, релігії при визначенні поведінки як правової; визнання права на індивідуальність особи, що передбачає повагу до особливих потреб людини, які надають їй можливість бути не схожою на інших; установлення суверенності людини щодо держави [9].

О. Аврамова та О. Жидкова до четвертого покоління прав людини зараховують: зміну статі, трансплантацію органів, клонування, використання віртуальної реальності, одностатеві шлюби, штучне запліднення, евтаназію, вільну від дитини сім'ю та незалежне від державного втручання життя за релігійними, моральними поглядами; також необхідно визначити, чи будуть

вони за своїм ознаками збігатися з правомірною поведінкою [2, с. 104]. Вони зазначають, що правомірною поведінкою можна визнавати: штучне запліднення, незалежне від державного втручання життя за релігійними, моральними поглядами (у межах автономності особи), трансплантацію органів (на засадах законності, справедливості, моральності, добровільності); юридично нейтральною поведінкою: сім'ю, вільну від дитини, використання віртуальної реальності, одностатеві шлюби, зміну статі; неправомірною поведінкою: клонування й евтаназію [2, с. 105].

Сьогодні в наукових колах вже обговорюються проблеми зародження четвертого покоління прав людини, що стосуються зміни статі, трансплантації органів, клонування, використання віртуальної реальності, одностатевих шлюбів, штучного запліднення, евтаназії, вільної від дитини сім'ї та незалежного від державного втручання життя за релігійними, моральними поглядами. Зважаючи на те, що більшість цих проблем виходить за межі норм релігії і моралі, а наука не може передбачити, як реалізація цих можливостей особи позначиться на майбутньому поколінні людей, логічно постає питання: чи не є це негласним медичним експериментом над людською істотою в межах світового процесу глобалізації? Безперечно, це неприпустимо і потребує окремого наукового дослідження у сферах медицини, права, адже ігнорування цієї проблеми може мати катастрофічні наслідки для існування людства.

Отже, проблема правового закріплення означених можливостей особи ускладнюється ще й тим, що вперше за період існування людства можна констатувати їх суперечення нормам релігії та моралі.

Юридична наука також вказує, що для формування права необхідна наявність ядра моральності у структурі правовідносин. І. Покровський зазначав, що ставиться на нове підґрунтя охорона прав особи, отримує визнання право на індивідуальність, право на захист конкретних особливостей людської особистості [4, с.78]. За словами С. Алексеева, права

людини виявилися саме тим соціальним началом, яке покликане визначити високий правовий статус індивіда, автономної особистості, що не поступається положенням державі як суверену — носієві політичної влади [4, с.111]. Отже, розвиток прав людини зумовлений духовними, моральними потребами особи, які ґрунтуються на її індивідуальності. Тому формувати нове покоління прав людини необхідно в напрямі визнання високого статусу особи, що наділена найвищою цінністю — свободою.

Висновки за результатами дослідження. Отже, на основі цього аналізу можна запропонувати визнати правомірною поведінкою: штучне запліднення, незалежне від державного втручання життя за релігійними, моральними поглядами (у межах автономності особи), трансплантацію органів (на засадах законності, справедливості, моральності, добровільності); юридично нейтральною поведінкою: сім'ю, вільну від дитини, використання віртуальної реальності, одностатеві шлюби, зміну статі; неправомірною поведінкою: клонування й евтаназію. Якщо ж всі вказані права будуть визнані правомірними, це може призвести до: пропаганди такої поведінки в суспільстві; на цьому можна заробляти великі гроші; звуження значення держави як організації суспільства; втрати моральних особливостей цивілізації як окремого своєрідного світового явища; законодавчого закріплення розриву між релігійною, моральною і правовою нормами, що може спричинити правовий нігілізм. Крім того, ця група прав є єдиною за походженням, оскільки впливає із права на життя, яке за своїм змістом ще повністю не визначене. Тому втручання людини в право на життя за вказаними можливостями без достатніх досліджень у сфері генетики, психології, етики може мати негативні наслідки для існування людства. Такі можливості ще передчасно закріплювати у правовій нормі. Отже, четверте покоління прав людини — це незалежність і альтернативність особи у виборі правомірної поведінки, що ґрунтується на автономії в межах єдиного правового поля, норм моралі та релігії. Але варто уникати закріплення нових

медичних досягнень у правовій нормі до повного з'ясування наслідків такого втручання в організм людини.

Важливою проблемою є те, що держава втручається у процес реалізації прав людини із великим перебільшенням своїх повноважень. Вона повинна дотримуватись певних принципів: вільний доступ до Інтернету та віртуальної реальності; повага до прав меншин; повага до релігії; піклування про демографічний стан; повага до права людини самостійно вирішувати долю свого тіла та життя; дотримання правил біоетики.

Отже, більшість прав четвертого покоління недостатньо регламентовано на законодавчому рівні. Хоча велика кількість вчених їх не визнає, вони мають право бути та розвиватись через процеси глобалізації у світі. Основною проблемою реалізації прав людини четвертого покоління є те що немає узгодженості між мораллю, релігією та правотворчістю. Але не можна ігнорувати факт появи нових правовідносин бо з плином часу все змінюється, треба їх регламентувати та закріпити на законодавчому рівні окремих держав та на міжнародному рівні. При закріпленні таких норм держава повинна брати до уваги погляди як окремих осіб, так і всієї країни.

Література

1. Алексеев С. С. Восхождение к праву. Поиски и решения. — 2-е изд., перераб. и доп. — М., 2002. — 608 с.
2. Аврамова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми / О. Аврамова, О. Жидкова // Право України. — 2010. — № 2. — С. 101–107.
3. Авдеенкова М. П. Право на физическую свободу / М. П. Авдеенкова, Ю. А. Дмитриев // Государство и право. — 2005. — № 3. — С. 19–23.
4. Галагуцкая Т. А. Проблема соотношения личной и общественной автономии в политической философии Ю. Хабермаса // Вызовы современности и философия : материалы круглого стола, посвященного Дню философии ЮНЕСКО. Кыргызско-Российский

- Славянський ун-т / под общ. ред. И. И. Ивановой. — Бишкек, 2004. — С. 259-260.
5. Грищенко О. Проблема клонування: суспільний та правовий аспект / О. Грищенко // Юридичний журнал. — 2005. — № 10. URL: <http://www.justinian.com.ua/artide.php?id=1976>
 6. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. — К.: Преса України, 1997. — 80 с.
 7. Кодекс законів про працю України. № 322-08 від 10.12.1971р. із змінами і доповненнями від 15.05.2003 р.
 8. Місевич С. В. Релігійне право : компаративістський аспект // Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство. — 2006. — № 348.
 9. Мартинюк-Гресь С. Евтаназія: “за” чи “проти”? / С. Мартинюк-Гресь // Всеукраїнський загальнополітичний освітянський тижневик. — 2008. — № 47. URL: <http://www.personal-plus.net/299/4230.html>
 10. Про заборону репродуктивного клонування людини : Закон України від 14 грудня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 5. — Ст. 111.
 11. Проект Закону України “Про внесення доповнень до Цивільного Кодексу України (щодо гарантування права фізичної особи на доступ до Інтернету)”. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50669